

George Orwell (1903 – 1950): 1984 (napsáno 1948, vydáno 1949)

Struktura zkoušky:

I. Beletristický text:

A. Literární druh a žánr, umělecký směr / tvůrčí skupina, literárněhistorický kontext, údaje o autorovi ve vztahu k dílu;

B. 1. Doba a místo (děje); 2. Hlavní postavy a jejich charakteristika;

3. Námět, témata, hlavní motivy; 4. Zvláštnosti kompozice;

C. Jazykové zvláštnosti a kulturní souvislosti.

V příštím okamžiku se z velké obrazovky na konci místnosti vyvalila ohavná skřípavá řeč, jakoby vycházející z obludného, nenamazaného stroje. Zvuky, při nichž člověku cvakaly zuby a ježily se vlasy na hlavě. Začala Nenávist.

Jako obyčejně se na obrazovce objevila tvář Emanuela Goldsteina, Nepřítele lidu. Tu a tam se mezi posluchači ozval sykot. Drobná žena s pískovými vlasy ze sebe vydala skřek, v němž se mísil strach a odpor. Goldstein byl renegát a odpadlík, který kdysi dávno... byl jednou z vedoucích osobností Strany, téměř na úrovni samotného Velkého bratra, potom se zapletl do kontrarevoluční činnosti, byl odsouzen k smrti, ale tajuplně unikl a zmizel. (...)

Goldstein vedl svůj obvyklý jedovatý útok na učení Strany – útok tak přehnaný a zvrácený, že by byl i pro dítě průhledný, a přece natolik vemlouvavý, že člověka naplňoval alarmujícím pocitem, že by mu někteří méně rozumní lidé mohli uvěřit. Ostouzel Velkého bratra, odsuzoval diktaturu Strany, požadoval okamžité uzavření míru s Eurasií, obhajoval svobodu projevu, svobodu tisku, svobodu shromažďování, svobodu myšlení, hystericky křičel, že revoluce byla zrazena – a to všechno v rychlém sledu mnohoslabičných slov, který byl parodií na obvyklý styl řečníků Strany a obsahoval dokonce slova newspeaku...

Nenávist trvala sotva třicet vteřin a polovina lidí v místnosti začala neovladatelně, zběsile pokřikovat. Samolibá ovčí tvář na obrazovce a hrozivá síla euroasijské armády na ní – to bylo víc než se dalo snést: kromě toho pohled nebo dokonce jen pomyšlení na Goldsteina automaticky vyvolávaly strach a hněv. Byl předmětem trvalejší nenávisti než Eurasie nebo Eastasie, protože když Oceánie vedla válku s jednou z těchto velmocí, žila zpravidla v míru s tou druhou. To bylo přinejmenším podivné. Goldsteina sice každý nenáviděl a pohrdal jím, každý den byly na tribunách, na obrazovce, v novinách i v knihách jeho teorie odmítány, drceny, vysmívány či předváděny tak, aby každý viděl, jaké jsou to žvásty, a přesto se zdálo, jako by jeho vliv nikterak neslábl. Po každé se znovu našli blázni, kteří se dali svést. Neminul den, aby Ideopolicie neodhalila špióny a sabotéry, kteří jednali podle jeho direktiv. (...)

Hluboko v podzemí v závodní jídelně s nízkým stropem postupovala fronta na oběd pomalu a trhavě kupředu. V místnosti bylo už plno a panoval tu ohlušující hluk. Od výdejního pultu vycházela pára z omáčky smíšená s nakyslým kovovým pachem, který však nedokázal docela převládnout nad výpary Ginu vítězství. (...) „To je člověk, kterého hledám,“ řekl hlas za Winstonovými zády.

Winston se otočil. Byl to jeho přítel Syme, (...)

„Jak pokračuje Slovník?“ zeptal se Winston. Musel zvýšit hlas, aby ho v tom rámusu bylo slyšet.

„Pomalou,“ přiznal Syme. „Dělám přídavná jména. Je to fascinující.“ (...)

„Jedenácté vydání je už definitivní,“ řekl. „Upravujeme jazyk do konečné podoby, jakou bude mít, až už nikdo jinak mluvit nebude. Až skončíme, budou se to lidé jako ty muset celé znovu učit. Ty si asi myslíš, že naše hlavní práce spočívá ve vymýšlení nových slov. Vůbec ne. My slova ničíme – moře slov, stovky denně. Otesáváme jazyk až na kost.“ (...)

„Je to krásné ničit slova. Samozřejmě největší odpad je u sloves a přídavných jmen, ale jsou i stovky podstatných jmen, která by se dala vyřadit také. Nejde jen o synonyma, ale i o antonyma. Koneckonců, jaké oprávnění má slovo, které je jen protikladem jiného slova? Slovo obsahuje

protiklad už samo v sobě. Vezmi například adjektivum ‚dobrý‘. A když už máš slovo jako ‚dobrý‘, k čemu je ještě slovo ‚špatný‘? ‚Nedobrý‘ docela stačí – je dokonce lepší, protože je přesný protiklad, což to druhé není. Anebo když potřebuješ silnější výraz pro ‚dobrý‘, jaký má smysl, aby existovala celá řada vágních, zbytečných slov, jako ‚vynikající‘ a ‚skvělý‘, a všechna ostatní? ‚Veledobrý‘ ten význam pokrývá, nebo ‚převedobrý‘, když chceš něco ještě silnější. Samozřejmě že tyto tvary už používáme, ale v konečné verzi newspeaku nebude už nic jiného. Nakonec bude celý pojem dobra a zla vyjadřovat jen šest slov – ve skutečnosti jen jediné slovo. Chápeš, jaká je to krása, Winstone? Původní projekt pochází přirozeně od VB,“ poznamenal dodatečně.

Při zmínce o Velkém bratru nasadil Winston okamžitě dychtivý výraz. Přesto Syme zaregistroval určitý nedostatek spontánního nadšení.

„Ty nedoveš newspeak skutečně ocenit, Winstone,“ řekl téměř smutně. „Víš, že newspeak je jediný jazyk na světě, jehož slovní zásoba se každým rokem zmenšuje? (...)“

„Chápeš, že jediným cílem newspeaku je zúžit rozsah myšlení? Nakonec dosáhneme toho, že ideozločin bude doslova nemožný, protože nebudou prostředky, kterými by se dal vyjádřit.“

II. Nebeletristický text:

A. Funkční styl, obsah, účel, vztah k prvnímu textu;

B. Jazykové apod. zvláštnosti.

Ondřej Kosina: Jak režisér Oliver Stone pobouřil české presstitutky...

14.7.2013 10:12

Trojnásobný držitel Oscara přijel do Karlových Varů na Mezinárodní filmový festival a během půlhodinové tiskové konference vyložil své názory na současné dění ve světě, podrobil kritické analýze americkou politiku a několikrát zabrousil do historie. (...)

Oliver Stone vnímá současný svět jako nevyvážený a nebezpečný, protože vše podléhá kontrole „Velkého bratra“. Všichni se bojí USA a jediná supervelmoc nemá po zániku SSSR ve světě protiváhu, proto je nutné podpořit budování multipolárního světa se silným Ruskem, Čínou, Venezuelou a dalšími státy. Upozornil na praktiky CIA, která vždy likvidovala nepohodlné osobnosti, a kdekoliv se vyskytne odpůrce americké politiky, je odposloucháván a sledován. Proto Stone považuje za hrdinu Edwarda Snowdena, který poskytl novinářům důkazy o masivním utajovaném celosvětovém sledování telefonů a elektronické komunikace ze strany bezpečnostních služeb USA, a natočil o něm film. Stone nevidí v prezidentu Obamovi žádnou alternativu a za skutečné diktátory považuje Napoleona, Hitlera a Bushe jr., který by měl být souzen za válečné zločiny. USA stále potřebují bojovat proti nějakému nepříteli a paranoidně pociťují permanentní ohrožení.

Druhý text je rozšířená zpráva z internetových novin. Předpokládá aspoň průměrně zasvěceného čtenáře – některé pojmy (americké zkratky aj.) totiž nejsou vysvětleny, neboť jejich znalost se očekává. Autor se snaží být nezaujatý, ale z titulku vyplývá, že stojí na Stoneově straně a nesouhlasí s kritickým postojem prorežimní většiny českých novinářů, kteří Stoneovy názory odmítají (v dnešních médiích je úplná nestrannost již jen iluzorní: text se může tvářit objektivně, ale rozhodují titulky, obrazový doprovod, umístění článku – to vše má hodnotící a interpretační roli). Souvislost mezi oběma texty postihnete, když okomentujete shody a rozdíly mezi Orwellovým románem a Stoneovými názory. Nezapomeňme ovšem, že Orwell ve své dystopii zobrazil verzi totalitní společnosti 30. – 40. let (spíše sovětskou než německou). V druhém úryvku z románu jde o manipulaci prostřednictvím slov: newspeak se tváří jako progresivní, neboť strojově přesná úprava, ovšem právě za tvrdou systemizací se skrývá (bohužel nejen v jazyce) tlak na zploštění lidského vyjadřování, a tedy i myšlení.

George Orwell

Pseudonym britského spisovatele, novináře a publicisty Erica Arthura Blaira (25. 6. 1903 Motihari, Britská Indie – 21. 1. 1950 Londýn).

Orwell se narodil v **Indii** v rodině nevýznamného **britského koloniálního úředníka** (Indie byla britskou kolonií od 18. století do r. 1947). Již od dětství však žil – především s matkou – na venkově ve střední **Anglii** (podle tamější říčky Orwell si později zvolil své literární jméno). Díky svému výtečnému prospěchu mohl vystudovat jako stipendista vysoce prestižní střední školu **Eton College** (kde byl jeho učitelem filozofující a sociálněkritický spisovatel Aldous Huxley, žil 1894 - 1963). Orwell se – jelikož rodiče neměli peníze na jeho vysokoškolská studia – na léta 1922 – 1927 vrátil do Indie, a to do její barmské části. Zde pracoval jako policejní úředník, ovšem pod vlivem tamější každodenní reality si vypěstoval **levicové, antiimperální názory**.

V letech 1928 – 1929 žil v **Paříži** a pak se na delší čas vrátil do **Velké Británie**. Pracoval jako **novinář** a průkopnický přinášel **žurnalistické portréty života velkoměstských chudých společenských vrstev**, mezi nimiž také žil. Pak působil několik let jako **učitel** na různých typech škol pro dospívající chlapce a zároveň nejenže pokračoval v **novinářské práci**, ale stal se také známým **esejistou** a **kritikem** a obrátil se i k **beletristické tvorbě**: jeho prvním **románem** byly *Barmské dny* (1934), líčící odvrácenou tvář britského kolonialismu. Orwell vystupoval jako socialista, důsledný demokrat a antifašista i antikomunista; zúčastnil se **občanské války ve Španělsku** (trvala 1936 – 1939) v řadách dobrovolnických oddílů bojujících na straně demokratické vlády proti fašistickým povstalcům; byl tu však v boji vážně raněn.

Orwell dlouhodobě trpěl nemocemi horních cest dýchacích, což si ovšem ještě ztěžoval nemírným kouřením, takž u něj vypukla **tuberkulóza**. Proto také nemohl za Druhé světové války narukovat do armády, ačkoli o to stál. Během válečných let pracoval jako novinář v rozhlasové (a dnes i televizní) stanici **BBC** (British Broadcasting Corporation) a pravidelně psal sloupky do levicového časopisu *Tribune*.

V soukromém životě prý trpěl obavou, že – navzdory své vysoké postavě – není pro ženy dostatečně atraktivní, avšak vystřídal řadu partnerek. V r. 1935 se seznámil s **psycholožkou Eileen O'Shaughnessyovou** (1905 – 1945): vzali se již r. 1936 (půl roku před Orwellovým odjezdem do Španělska) a v r. 1944 adoptovali novorozeného chlapce Richarda; v r. 1945 Eileen nečekaně zemřela během běžné gynekologické operace, takže se nedožila publikování Orwellových **dvou stěžejních antiutopických děl**, jimiž se stal jedním z největších politizujících spisovatelů 20. století: šlo o novelu (ve stylu moderní bajky) *Farma zvířat* a román *1984*.

Nejvýznamnější díla:

Antiutopie (dystopie):

Novela (ve stylu moderní, politické bajky) Farma zvířat (Animal Farm; 1945; alegorie vývoje komunistického Ruska / Sovětského svazu v 1. polovině 20. století – Orwell se důkladněji seznámil s komunismem během své účasti v občanské válce ve Španělsku, neboť komunisté tam tvořili významný podíl mezi protifašistickými bojovníky; animovaný film 1954: režie, kresby a animace John Halas a Joy Batchelorová);

Román 1984 (1984 / Nineteen Eighty-Four; napsáno 1948 – román se odehrává v budoucnosti a rok děje vznikl převrácením pořadí posledních dvou číslic v letopočtu; vydáno 1949; příběh Winstona Smitha, žijícího v Británii, jež se proměnila v totalitní stát ovládaný diktátorským Velkým bratrem, jenž má stalinsko-hitlerovské rysy; film 1956: režie Michael Anderson, hrají Edmond O'Brien, Michael Redgrave, Jan Sterlingová; film 1984: režie Michael Radford, hrají John Hurt, Richard Burton, Suzanna Hamiltonová).